

NOVES MILITÀNCIES PER A TEMPS NOUS

Lourdes Zambrana

1. Per una solidaritat dissident

1. Podem fer-hi alguna cosa?
2. Per què noves militàncies?
3. Com podem fer-ho?

2. Què podem fer?: militància econòmica

1. Resistir al consumisme
2. Comerç just i economia social
3. Estalvi i inversions alternatives
4. Boicots i vagues de consum
5. Campanyes

3. Militància política i social

1. Partits polítics i sindicats
2. Participació electoral
3. Associacions
4. Les ONG i el voluntariat
5. Globalitzar la resistència
6. Educació
7. L'Oci i el lleure
8. La no-violència i la cultura de la pau
9. Els mitjans de comunicació

4. Militància eclesial

1. Nova espiritualitat
2. Ecumenisme “intraeclesial”
3. Posar fi al “xantatge teològic i espiritual”
4. Revisar el llenguatge
5. Formació teològica
6. “Noves” formes de protesta i resistència

Epíleg

Notes

A la comunitat parroquial de Sant Rafael, on estic aprenent que és possible i val la pena lluitar per una Església més evangèlica, i a totes les comunitats que també estant patint aquests vents que pretenen esborrar el Vaticà II. Que aquestes pàgines siguin d'alè i esperança, d'ànim i il·lusió. I a la petita Irene, que heretarà el futur que ens atrevim a construir.

Sovint, experimentem impotència davant les situacions d'injustícia i dolor que pateix la majoria de la humanitat. Voldríem fer-hi “alguna cosa”, però no sabem “què”...

Aquestes pàgines pretenen ser pistes de reflexió i d'actuació: sense voler esgotar totes les possibilitats, suggerim estils, hàbits i actes transformadors, “dissidents”, que apunten cap a d'altres maneres de pensar i de viure, d'estructurar les nostres relacions personals, socials i internacionals.

Suggerim des de la ferma esperança que aquest món nostre pot canviar (com a mínim, una mica), i des de la convicció que l'obstacle més gran als canvis no és la complexitat innegable dels problemes, sinó la resistència interessada dels poderosos, però també conscients de la prudència i la humilitat necessàries davant de les grans dificultats amb les quals ens enfrontem...

Les paraules són teoria, i no són res fins que no es fan vida. Les paraules d'aquest Quadern no seran res si no es fan vida, si no es reflexionen, es comparteixen, s'experimenten, i així podran contribuir a gestar una nova realitat, una manera diferent de viure, més humana, més digna, més evangèlica.

Lourdes Zambrana (Barcelona 1969), llicenciada en Ciències Polítiques.
Treballa al “Centre Obert Arrels” d'atenció als “sense sostre”.
És membre de l'equip de Cristianisme i Justícia.

1. PER UNA “SOLIDARITAT DISSIDENT”

1. PODEM FER-HI ALGUNA COSA?

Resulta difícil formular solucions, i quan es fa això, o bé es proposen només valors, ideals sense concreció ni repercussió en la vida quotidiana (cosa que té l'avantatge que no compromet a res) o bé es descarrega tota la responsabilitat en organismes internacionals, governs, etc. (cosa que tampoc no compromet).

No s'hi pot fer res més? Respondre res, o molt poc, o allò del granet de sorra, i tornar a la nostra quotidianitat o als nostres problemes és la primera resposta. Però és falsa. Primer perquè els nostres problemes difícilment són només “nostres” (l'atur, l'habitatge, el medi ambient, la salut, etc.): són una de les moltes cares dels problemes del món, que en el nostre context es concreten així. I, en segon lloc, perquè podem fer i transformar molt més del que ens imaginem.

Però si superem aquest primer moment, i la inquietud per “fer quelcom” continua, la falta de pistes concretes i la immensa complexitat amb què copsem els problemes del món, ens provoca ràbia, impotència, cinisme o inhibició.

Així, doncs, cal formular propostes concretes i realitzables, així com crear espais de dissidència on compartir experiències més humanes, aprendre a fi de ser més eficaços i enfortir inquietuds i esperances.

2. PER QUÈ “NOVES” MILITÀNCIES?

Perquè els problemes són nous: globalització, desencís polític, fragmentació, exclusió social, etc., i les respostes també ho hauran de ser. I perquè no vivim solament el domini de nous poders que provoquen nous problemes, sinó també *la sorprenent capacitat d'aquests nous poders per absorbir, assimilar i neutralitzar tota proposta* que qüestionï –fins i tot potencialment– l'ordre establert (i, si no, pensem en el que ha passat amb la paraula “solidaritat”...).

Cal, doncs, creativitat per articular noves maneres de fer front a nous poders que continuen amenaçant la dignitat humana. A aquestes noves formes de lluita les anomenem noves formes de militància.

– 1. *La militància comporta un descentrament*: mirar i situar-se en el món d'una manera diferent. Es pot veure el món només des de mi mateix/a¹ des del “meu món”, fet que em situa al costat dels afortunats, o es pot intentar veure el món des de tota la humanitat, que significa situar-se automàticament des de les víctimes. El 80% de les persones que viuen en aquest planeta pateixen, i el 20% viu fantàsticament bé. La majoria de la humanitat està formada per víctimes. Si vols situar-te en el món des de tota la humanitat, has de situar-te des de les víctimes, perquè són la gran majoria. L'existència de la injustícia és real i objectiva: les víctimes ho posen en evidència. Prendre l'opció de no excloure, de veure el món des de totes les persones, significa reconèixer que la majoria pateix.

Tot això comporta assumir el risc que suposa entrar en conflicte. En una societat amb injustícies estructurals, on la pobresa és un problema social, no individual, prendre partit pel dèbil és situar-se contra el fort i la seva manera de viure.

– 2. *La militància significa integrar en el propi projecte de vida un estil de solidaritat dissident* que qüestiona, que fa créixer, que és historiada, que implica la trobada amb les víctimes d'un sistema injust. Una solidaritat que busca la justícia, no l'autocomplaença.

En canvi, actualment, assistim a la generalització d'un “voluntariat” i d'una “solidaritat” acrítics, o se segueixen criteris i impulsos emocionals (no hi ha una reflexió i comprensió dels problemes i les seves causes), que no qüestiona ni transforma la vida, que s'abandona quan s'ha de preocupar de “coses més importants”. La “solidaritat” es fa servir de reclam publicitari, o d'objecte de consum en ella mateixa, explotant-ne els aspectes emocionals, que s'obliden fins a la

propera crisi bèl·lica o desgràcia mediambiental que els mitjans de comunicació vulguin posar de moda.

Generalment, les conseqüències són deixar-ho tot tal com estava, desculpabilitzar, i a tot estirar “tenir una experiència” de marginació (com si la marginació s’experimentés com qui tasta una fruita tropical..., la marginació es pateix!).

El que era potencialment perillós, la solidaritat i el voluntariat, perquè podia qüestionar moltes coses, s’assumeix, s’integra i, fins i tot, es fa servir de reclam publicitari i d’objecte de consum. Ja no hi ha perill que qüestionï ni transformi res. La militància inclou la lluita per un món millor en el propi projecte de vida, des d’aquesta solidaritat dissident, que qüestiona i transforma la vida, perquè forma part de les opcions fonamentals de la persona.

– 3. *La militància requereix coherència i no admet “departaments entancs”*, condicions, terminis... És incompatible amb la desintegració que pateixen moltes persones del món occidental: vides com “departaments” tancats, sense relació entre ells. Així poden mostrar-se amb uns valors i una lògica en l’àmbit laboral (competitivitat, eficàcia...), d’altres en la família, uns altres en el lleure, etc.

I així canviar més fàcilment opcions que haurien de ser vitals i totals: es pot canviar fàcilment la creença religiosa, perquè és un “departament” de la mateixa vida que no té cap connexió amb els altres (família, treball, lleure, política, ètica...). I moure una “peça” d’aquesta estructura no canvia res del conjunt, perquè no hi ha relació... La militància no admet aquestes possibilitats. Exigeix *persones integrades*, sense “departaments” separats, amb una sola lògica que estructura tota la vida, tots els àmbits i les relacions amb el món.

– 4. *La militància té com a premissa la lucidesa esperançada que evita les autojustificacions*. No sempre podem ser tan coherents com ens agradaria, sempre hi ha accions, situacions, fets, en els quals ens trobem o participem, que no podem evitar, i que generen injustícia. L’únic antídote és la lucidesa. Si no ens enganyem, ni ens autojustifiquem, trobar camins per a la coherència i la justícia serà qüestió de temps, o de coneixements o d’oportunitat, però ja no serà una qüestió ètica. Però la lucidesa sense esperança pot provocar el desengany i l’amargor. On trobar aquesta esperança és, o bé un do, o bé una altra “militància” personal, o potser totes dues coses, segons el moment històric o personal. Els cristians i les cristianes trobem l’esperança i l’impuls per actuar en aquell “boig” que va trencar tot esquema i tota previsió...

– 5. *La militància necessita un contingut ideològic*. Necessitem saber cap on ens dirigim, quin és el model de societat que volem construir. Si no sabem cap on anem, difícilment avançarem, difícilment podrem col·laborar i compartir amb els altres. No és fàcil construir un model detallat del món que volem, però podem escollir entre valors, entre prioritats i situacions que configuren un món més o menys humà per a tots i totes. Per exemple, ignorar o rebutjar el treball infantil ja és una opció que configura un futur o un altre.

– 6. *La militància necessita espais de dissidència on compartir i discutir totes aquestes qüestions*, on aprendre i enfortir-nos mútuament en aquest treball petit i quotidià. Famílies, tot tipus de grups que ja existeixen o poden crear-se poden ser un lloc on inventar i alimentar aquestes petites (i grans, alhora), dissidències que proposem.

Un avís. Tot això està pensat i reflexionat des de la posició de benestar del Nord. No vol ser una reflexió eurocèntrica, perquè s’emmarca dins de les contradiccions del nostre món, i la perspectiva és deliberadament mundial, des de tota la humanitat. Però arrenca de les contradiccions que vivim, potser amb més cruesa, al Nord, i vol ser una pista per actuar des del Nord, per reduir i transformar aquestes contradiccions. No voldríem ser eurocèntrics en la nostra perspectiva, només en les propostes d’actuació, perquè aquest és el nostre objectiu: proposar línies d’actuació, reals i possibles, des de la nostra realitat més quotidiana.

3. COM PODEM FER-HO?

Vivim en un context de globalització. Aquest és un concepte bàsicament econòmic, que fa referència a la unificació del mercat mundial i la victòria del sistema econòmic capitalista des

dels postulats neoliberals. També es pot parlar d'una globalització cultural en la mesura en què es pot identificar un model cultural dominant que s'imposa a tots els altres. Aquesta victòria del capitalisme té conseqüències molt importants en totes les dimensions de la nostra vida (social, política, econòmica) a les quals després farem referència.

3.1. Noves formes de poder

La globalització no solament ha transformat aquestes dimensions, sinó també la manera d'articular les *relacions del poder*. Abans el poder s'estructurava d'una manera jeràrquica, vertical, piramidal. Els centres de poder eren clars i definits, se sabia qui manava i contra qui s'havia de lluitar. Això ja no és així. Amb la globalització, el poder s'estructura d'una manera difusa, horitzontal, amb centres de poder diferents que es relacionen amb xarxes que transmeten molta informació d'una manera ràpida i àgil. És una estructura àgil, flexible i difusa.

Un exemple. Les institucions amb esquemes jeràrquics, verticals i autoritaris, on la informació circula molt lentament, amb molts passos intermedis, no s'adapten bé a la globalització. Són ineficaces i lentes. Aquest és el problema, un dels problemes, de l'Església jeràrquica, de l'Exèrcit, d'alguns partits i sindicats. En canvi, les ONG, o els nous moviments socials com el moviment okupa tenen aquest tipus de funcionament i s'han adaptat perfectament a la globalització. Per tant, també cal canviar la manera de fer, la metodologia.

Hem d'ocupar espais d'autonomia amb valors i projectes contraris a la lògica inhumana - i, per tant, il·lògica- de la globalització que patim. Fent referència al moviment "okupa", proposem que hem de ser okupes de la globalització. Per això, cal crear microprojectes que contradiguin la lògica del mercat mundial neoliberal, des d'una perspectiva local i amb objectius locals, des de baix. En l'àmbit local és molt més fàcil viure valors i opcions contràries a la globalització: l'opció pels més pobres i dèbils, la democràcia, la solidaritat, la igualtat, el respecte a la natura, la comunitat fraterna que volia Jesús...

Però aquests microprojectes locals han d'emmarcar-se en el macroprojecte d'una societat alternativa. La perspectiva ha de ser local i global, alhora, i les accions han de ser locals i globals, alhora. Els objectius han de ser globals, i ha d'haver-hi xarxes que coordinin i multipliquin la capacitat d'incidència, per on la informació circuli ràpidament i àgilment.

Ja hem participat en alguns assaigs d'aquesta nova manera de fer: la campanya contra les mines antipersonals, contra l'explotació infantil, contra el deute extern, les protestes contra Seattle, Praga, etc. És, senzillament, globalitzar la resistència.

Arribats en aquest punt, ja ens podem sentir aclaparats: com si fos tan fàcil crear xarxes! Ja és difícil viure amb una mica de coherència! Però els cristians i les cristianes ja tenim xarxes, tenim vincles i una estructura territorial que pot servir de base d'aquestes xarxes o per augmentar-ne l'eficàcia. Aquesta és una de les aportacions que podem fer des de l'Església al món d'avui... Només hem d'aconseguir que, a través d'aquestes xarxes, circuli una informació diferent, contrària a aquesta globalització inhumana, que vagi creant i reconquerint espais d'autonomia. Ja tenim les xarxes, els contactes, només ens cal transformar-los. "Okupar-los", en definitiva.

3.2. Nous mecanismes protectors

La globalització ha desenvolupat "mecanismes de seguretat", trampes, que funcionen d'una manera gairebé automàtica, perquè per repetició i saturació acabem per acceptar-los sense discussió ni posar res en qüestió. Aquests mecanismes ajuden a neutralitzar visions crítiques i discutibles. Abans d'actuar, cal conèixer aquestes "*trampes de la globalització*".

El llenguatge

Començant pel mateix nom: "globalització". No tot ni tots estan globalitzats. Només estan globalitzats alguns aspectes (finances, informàtica...) i una petita part de la població (els rics dels EUA, Europa i el Japó i les elits del Sud). Està globalitzant el comerç de manufactures (que beneficia els països rics), no el de primeres matèries (que beneficiaria els països pobres). Les finances poden circular amb total llibertat i rapidesa per tot el món, però en canvi no està

globalitzada la mà d'obra: les persones (especialment si són pobres) no poden anar a treballar on vulguin. Només els diners i les manufactures poden anar on vulguin. Tenen més drets que les persones.

Si realment s'hagués produït una globalització del tot, no d'una part, la perspectiva seria molt diferent. Dels 6.000 milions de persones del món, 5.000 pateixen perquè per a ells la vida no és una cosa òbvia, sinó una lluita contínua; i només 1.000 poden donar la vida per suposada (i també tota una sèrie de drets, prestacions, béns, etc.). Per tenir una visió global del món l'hem de mirar des dels 5.000 milions que pateixen. Aquesta perspectiva global transformaria l'economia, la política, etc. N'hi hauria prou amb imaginar quines serien les prioritats respecte de les inversions, per exemple, o com canviarien les relacions comercials, si aquestes es decidissin situant-se des de les majories que pateixen.

“Divideix i venceràs”

La globalització ens divideix com a persones: podem tenir uns valors en el treball, uns altres en la família, uns altres en el lleure, d'altres en les relacions de parella... Som persones dividides, desestructurades i, per tant, dèbils. Cal rescatar la fermesa i la força de persones senceres, amb una sola lògica, uns sols valors per a tots els àmbits de la vida.

“No es pot fer res perquè tot és molt complicat”

Tot sembla molt complicat, no s'hi pot fer res, ni influir en res, perquè els problemes són molt grans i molt complexos. Podem estar comunicats per xarxes informàtiques que connecten tots els punts del món, podem enviar tot tipus de naus espacials per estudiar qualsevol detall de qualsevol planeta, podem connectar totes les borses del món, però no podem construir pous d'aigua potable per a tothom, o posar fi al treball infantil...???

Aquí no hi ha problemes tècnics, sinó opcions polítiques i ètiques. No ens enganyem, ni deixem que ens enganyin. És indiscutiblement més difícil, tècnicament, la carrera espacial que els pous d'aigua potable, però és una prioritat, encara que del primer no depengui cap vida humana, i del segon, sí. Per què serà que és més “fàcil i senzill” fer allò que sempre beneficia els mateixos, i “complicat” allò que beneficia els més pobres i dèbils...?

2. QUÈ PODEM FER? MILITÀNCIA ECONÒMICA

L'economia és el poder que domina el nostre món. No és un poder nou, però sí que és nova la manera com s'estructura, com s'imposa, i envaeix amb la seva lògica totes les dimensions de la vida humana i no humana. Vivim en un context d'economia neoliberal globalitzada. Això significa dues coses: el domini del mercat en matèria econòmica; i el domini de l'economia sobre qualsevol altra dimensió de la vida humana i ecològica.

És el domini inqüestionable de l'economia i significa que ja no té fronteres, ni geogràfiques ni ètiques. Arriba a tots els racons del planeta, a totes les dimensions de la vida (política, ètica, religiosa, afectiva, ecològica, genètica, sanitària, etc.) i tots quedem units per un únic flux econòmic, com a únic vincle possible.

Els mètodes clàssics de lluita (vagues, manifestacions, etc.) cada vegada tenen menys aplicació en aquest sistema econòmic neoliberal on els empresaris moltes vegades estan a milers de quilòmetres dels consumidors/es, on la flexibilitat laboral amenaça amb l'atur i l'acomiadament de tot lluitador/a...

Aquesta situació és nova i demana formes de lluita i resistència que puguin resituar l'economia al servei de les persones, de la justícia i de la pau. *Cal posar límits ètics a l'economia*, perquè totes les altres dimensions humanes (política, ètica, religió, ecologia, etc.) recuperin el seu espai².

1. RESISTIR AL CONSUMISME

La lluita més difícil i definitiva en l'àmbit econòmic és *resistir-se al consumisme*. Això, en el nostre context, és una revolució. En aquest context de desigualtat i de consumisme sense límit, intentar discernir què és imprescindible i viure amb això, és una gran victòria, silenciosa, discreta i definitiva, perquè l'economia, tal i com es configura actualment, es basa en el consum il·limitat del 20% de la població mundial. A mesura que anem erosionant aquest aspecte, erosionem la base del "domini de l'economia" que vivim.

Això, que sembla senzill, és extremament difícil, perquè en tot lloc i en tot moment estem exposats a la influència de la publicitat, de la moda, del màrqueting, etc., i perquè ho tenim totalment interioritzat i assumit. No estem parlant només d'un fet concret, consumir, sinó d'un estil de vida i d'una resposta de sentit. I, així, al nivell de consum se l'anomena "nivell de vida", i consumir és "benestar".

Vivim en una societat de consum, l'"única" societat possible i, a més, la millor perquè és la societat "del benestar". Això s'aprèn a la família, a l'escola, al carrer, al treball, a la TV, a les universitats... I per això resulta tan difícil qüestionar el consum, perquè consum significa benestar, i quan es toca el consum el que s'estan qüestionant són les expectatives de benestar que tenen les persones. "Consumeixo, per tant, existeixo", és el primer axioma del qual deriven tots els altres.

Resistir al consumisme significa viure un estil i un sentit de la vida diferent. Cal estar ben arrelat en els "contravalors" de la senzillesa, l'austeritat, el compartir, la justícia. Cal aquella lucidesa esperançada de la qual hem parlat abans per discernir què es necessita veritablement i de què es pot prescindir. En el moment que deixem aquesta resposta de sentit, el consumisme, obrirem un "espai" per interpel·lacions, dubtes, interrogants.

Un cop alliberats dels objectes que ens ofeguen, trobarem les persones, primer a nosaltres mateixos, i després els altres. I les persones som més complicades que els objectes, donem més "problemes", però també satisfaccions més profundes i sinceres.

Pot ajudar-hi anotar, durant un o dos mesos, les nostres despeses. Potser ni tan sols som conscients del que gastem. Apuntar-ho, contrastar-ho, comentar-ho en família, o en altres grups dels quals puguem formar part, ens pot ajudar a veure-hi més clar, a compartir i difondre maneres alternatives de satisfer necessitats, a aprofitar objectes, a intercanviar serveis, etc.

2. COMERÇ JUST I ECONOMIA SOCIAL

El comerç just i l'economia social són àmbits on podem satisfer necessitats des d'uns plantejaments on l'economia està al servei de la persona i no la persona al servei de l'economia. Productes d'alimentació, tèxtil, artesanía o serveis diversos, com recollida de roba, feines de lampista, de paleta, etc., es poden obtenir en aquest sector.

El *comerç just* parteix de la premissa que una de les causes de la pobresa dels països del Sud són unes relacions comercials injustes, heretada de l'estructura imposada per les metròpolis en els processos de colonització. Així, doncs, unes relacions comercials basades en relacions més justes, igualitàries i respectuoses poden dignificar i ser transformadores. El principi fonamental del comerç just és garantir als productors del Sud una compensació justa pel seu treball. Per fer-ho possible, el comerç just adquireix directament els productes als camperols/es i artesans/es del Sud, eliminant els intermediaris i l'especulació. D'aquesta manera s'asseguren uns ingressos més grans i una retribució justa pel seu treball.

Hi ha un gran nombre de botigues de productes del comerç just a Europa i a Espanya. Són moltes les ONG on ens podem informar i adquirir aquests productes, o publicacions sobre aquest tema³.

L'*economia social* és formada per empreses, entitats mercantils que venen béns o serveis al mercat, i intenten ser rendibles i competitives. Però tenen una finalitat social, atès que no busquen com a primer objectiu el benefici dels propietaris o accionistes, sinó objectius socials: creació de llocs de treball, facilitar l'accés al mercat laboral, etc. Es parteix de la premissa que el treball és el millor mitjà per aconseguir la inserció social de persones que pateixen exclusió. Es combina la part formativa, amb el suport personal i social, i la pràctica laboral.

Les *empreses d'inserció* ofereixen la possibilitat d'ocupar un lloc de treball temporalment, fins que les persones estiguin en condicions d'accedir al mercat laboral.

Els *centre especials de treball* tenen una orientació finalista: ofereixen llocs de treball permanent a persones, normalment discapacitades, que d'aquesta manera poden accedir al treball, com un element normalitzador i que dignifica.

Les *cooperatives de treball associat* també són un tipus d'organització empresarial que aposta per la participació i la coresponsabilitat de les persones que la formen. El desmèrit que a la pràctica pateixen algunes, no els resta valor com a proposta econòmica de coparticipació.

També hi ha tota una sèrie d'empreses i entitats mercantils, que sense estar específicament orientades a col·lectius de persones que pateixen marginació, aposten per *valors alternatius* com la participació, l'ecologia, la solidaritat etc.: associacions de consumidors, serveis de repartiment amb bicicleta, agricultura biològica, fonts d'energia alternatives, etc.

Són apostes per valors i mecanismes de gestió alternatius. Però formen un grup ampli i heterogeni on es poden trobar propostes interessants, al costat d'altres més fosques i poc definides.

Aquest sector, especialment les empreses o entitats que incorporen persones que pateixen processos de marginació, no compten amb un marc legal que les defineixi i reguli, i que els assegurí el suport institucional, i les ajudes econòmiques, que necessiten per a dur a terme la seva tasca. Aquestes empreses ocupen persones amb una productivitat més baixa que cal compensar amb ajudes, reducció de costos, tractament fiscal especial, etc., atès que desenvolupen una funció social molt important (que sempre dignificarà més i, fins i tot, serà més barata, que les ajudes passives a aquests col·lectius).

Una altra dificultat és el finançament, que resulta molt difícil en les condicions actuals del mercat financer. Aquí poden jugar un paper determinant l'estalvi i les inversions alternatives, de les quals parlarem en el proper apartat.

Només un avís: *no serveix de res o de ben poc, canviar el tipus d'objectes o serveis que consumim, si no canviem les nostres pautes de consum*. No es tracta de canviar els productes que consumim, però consumint el mateix, sinó el nostre estil de vida. Consumir menys i compartir més, perquè uns altres puguin viure més dignament.

És l'aposta per l'*austeritat solidària*, que inclogui, a més, aquestes opcions econòmiques alternatives, la que és radicalment transformadora. Si no, tan sols caurem en un "esnobisme solidari", que pot donar molt bona imatge, però que no canvia res.

3. ESTALVI I INVERSIONS ALTERNATIVES

Els diners i els estalvis que dipositem als bancs i les caixes no sempre es destinen a inversions amb les quals estariem d'acord: empreses contaminants, amb mà d'obra infantil o explotada, indústries d'armament...

No tenim cap control sobre la destinació dels nostres diners. D'altra banda, l'economia social té un greu problema: falta de capital inicial. Cap entitat bancària no està disposada a concedir préstecs a aquestes iniciatives, o ho fan amb unes condicions inassumibles per elles.

El finançament ètic i solidari entén l'economia al servei de les persones, fent servir els instruments tradicionals de finançament (bancs, caixes d'estalvi, cooperatives de crèdit, fons d'inversió, etc.), en coherència amb els propis valors ètics.

D'aquesta manera s'assegura també el dret dels inversors a saber on les entitats financeres inverteixen els seus estalvis, així com la possibilitat d'escollir inversions amb contingut social i ecològic.

A Europa i als EUA existeixen, des de fa dècades, diverses experiències d'aquest tipus: bancs ètics, fons d'inversió, etc. A l'Estat espanyol encara no hi ha cap banc ètic, però sí algunes propostes interessants.

- FETS és una associació, constituïda l'estiu de 1999, amb la finalitat de promoure el finançament ètic i solidari a Catalunya. Entre les seves finalitats hi ha tant el fet de promoure l'estalvi i les inversions ètiques i solidàries, com la reflexió, la investigació i difusió sobre aquestes qüestions.

- COOP 57, cooperativa catalana de serveis financers a les cooperatives a partir de principis ètics.

- OIKOCREDIT, entitat que destina la totalitat dels seus fons a finançar microcrèdits per a projectes de desenvolupament als països pobres del Sud. (www.oikocredit.org)

4. BOICOTS I VAGUES DE CONSUM

El boicot és una campanya social organitzada entre consumidors que decideixen no comprar, temporalment, un o més productes de certes empreses, a fi que la reducció del volum de vendes obligui l'empresa a acceptar les propostes de consumidors, que generalment giren a l'entorn de demandes ètiques, socials, ecològiques. La decisió de no comprar ha d'anar acompanyada d'una carta, o una altra acció informativa, que faci arribar a l'empresa el motiu i les raons del boicot. Aquesta proposta està dins de la lògica del mercat i el benefici, ja que pressiona les empreses en allò que és el seu primer objectiu: vendre.

El boicot a Nestlé a causa de la promoció de la llet artificial als països africans, a Levi's o a Nike per eliminar el treball infantil són alguns dels més coneguts.

Requereix, per part de l'organització que ho proposa, una gran capacitat de resistència: les empreses a les quals es vol boicotejar, generalment grans empreses, disposen d'equips d'assessorament forts i hàbils, i no tenen dificultats a iniciar costosos i desgastadors processos legals que no totes les ONG o entitats poden suportar.

Una segona dificultat d'aquesta proposta és la falta de consciència dels consumidors i consumidores sobre la seva pròpia força. La idea, errònia, que és necessària una quantitat immensa de persones que boicotegin aquest producte, fa que s'arribi a la conclusió que no val la pena participar-hi, perquè una acció individual no hi aportarà res. És fals. Ni tan sols cal que afluixin les vendes perquè una empresa es qüestioni la seva política empresarial i cedeixi a les pressions dels consumidors. N'hi ha prou que els beneficis, o l'increment de les vendes sigui menor del previst.

Quan els boicots puguin tenir repercussions a països del Sud és imprescindible incloure, en el seu disseny, l'opinió dels sectors afectats al països més pobres, que probablement seran els més dèbils de tots els involucrats en el boicot, i els que en patiran les conseqüències d'una manera més directa. Això, des d'aquest nostre eurocentrisme tan interioritzat i tan difícil de superar, no sempre s'ha fet. A l'Estat espanyol no hi ha un accés fàcil a informació sobre els boicots que ja s'estan duent a terme a Europa i als Estats Units, on aquestes accions tenen una tradició més gran. Atès que la major part de les empreses són multinacionals, no seria gaire difícil col·laborar en els boicots que ja estan en marxa. Heus aquí un repte per a ONG i associacions de

consumidors que podrien col·laborar a informar i difondre aquestes accions, perquè, superant les fronteres estatals, tinguin una repercussió més gran.

5. CAMPANYES

Les campanyes són accions que es basen en el poder de la paraula i de la denúncia. Tenen com a objectiu informar sobre qüestions ètiques diverses per sensibilitzar i provocar canvis en les opinions, els comportaments i les actituds de persones, empreses o institucions. Pot anar associada a altres iniciatives, sempre no violentes, com manifestacions, reunions, cadenes humanes, assentades, festes, recollida de signatures, dejunis, etc.

Assenyalarem algunes de les campanyes que fan referència a aspectes econòmics, que s'estan duent a terme actualment:

– *Roba neta*: aquesta campanya està coordinada a l'Estat espanyol per SETEM. El seu objectiu és conscienciar els consumidors/res sobre les condicions d'explotació de milions de treballadors/res del sector tèxtil, i reclamar que les empreses tèxtils i de material esportiu que confeccionen els seus productes al Sud respectin els drets humans i laborals dels treballadors/res d'aquests països. La campanya promou l'adopció per part de les empreses de codis de conducta amb mesures de control efectives i avalats per institucions independents. (www.ropalimpia.org)

– *Deute extern, deute etern*: promoguda per Càritas, Justícia i Pau, Mans Unides, i moltes altres ONG i entitats, pretén informar, sensibilitzar i mobilitzar l'opinió pública sobre el greu problema del deute extern, perquè pressioni els governs a fi d'aconseguir alliberar de la càrrega del deute extern més de mil milions de persones a tot el món. Té un caràcter mundial i es proposa aconseguir la condonació de deutes impagables dels països més pobres de la Terra.

– *Aliments manipulats genèticament? No, gràcies*: Aquesta campanya té com a objectiu sensibilitzar sobre els perills dels aliments transgènics, les patents sobre la vida, la introducció d'organismes modificats genèticament a la natura i la necessitat del control social de les tecnologies genètiques. Està impulsada per entitats ecologistes, sindicats, organitzacions de consumidors i ONG.

– *Educació ara*: Uns 125 milions de nens i nenes del món no poden anar a l'escola. Un de cada quatre adults són analfabets, dels quals les dones són el 70%. L'educació és un dels mitjans fonamentals per sortir de la pobresa. El 1995, els governs del món es van comprometre a garantir l'educació primària universal abans del 2015, però encara no s'han pres les mesures necessàries. L'objectiu d'aquesta campanya d'Intermón i Oxfam és pressionar els governs perquè compleixin aquest compromís.

– *Taxa Tobin*: James Tobin, premi Nobel d'Economia, va formular el 1972 una proposta molt concreta: fixar un petit import a totes les transaccions monetàries que es produïssin, per reduir-ne les fluctuacions i permetre als governs recuperar autonomia en política macroeconòmica. El 1988, neix a França ATTAC (*Associació per una Taxació a les Transaccions financeres per Ajuda als Ciutadans*): com a resposta a una proposta d'Ignasi Ramonet a "Le Monde Diplomatique", i actualment s'estén per tot el món i coordina la campanya en defensa de la Taxa Robin, com un instrument vàlid per lluitar contra l'especulació financera que beneficia uns pocs i no genera riquesa per a tots.

– *Patents, a quin preu?*: La legislació actual assegura drets exclusius de comercialització durant 20 anys als propietaris de les patents de productes farmacèutics. Així no es poden produir productes genèrics de medicines patentades. Aquestes mesures protegeixen els interessos econòmics de les grans empreses farmacèutiques i converteixen en inaccessibles les medicines essencials per als més pobres. Aquesta campanya defensa un canvi en la legislació i en les pràctiques de les multinacionals farmacèutiques que eviti que els interessos de les grans indústries farmacèutiques s'anteposin a la vida de les persones.

3. MILITÀNCIA POLÍTICA I SOCIAL

Vivim una època de desprestigi de la política i de desencís respecte de la participació política. La crisi dels partits com a instruments de la democràcia s'ha afegit a la crisi de la democràcia⁴.

Han caigut els grans models de sentit, i ens hem quedat sols davant el pragmatisme, l'utilitarisme i l'eficàcia (valors econòmics). Apareixen noves respostes de sentit, sovint superficials, contradictòries i egocèntriques.

Aquesta fragmentació i contradicció provoca que la vinculació social quedi reduïda a llaços econòmics (producció i consum): això provoca individualisme, debilitament de la societat, i que la defensa d'interessos comuns es limiti a la defensa d'interessos corporatius, etc.

Una segona conseqüència de la fragmentació i la contradicció seria la forta divisió i contraposició entre públic i privat: l'individu es tanca en l'esfera privada de la família, el treball i el consum. Des d'aquí, es prioritzen els valors materialistes individuals, i desapareixen els conceptes de bé comú, moral pública, etc. Aquest marc possibilita fortes contradiccions personals: es pot ser un empresari agressiu i cruel i un tendre pare de família, alhora, perquè són dos àmbits diferents (encara que els visqui la mateixa persona).

Afegim-hi el protagonisme que han assolit els mitjans de comunicació de masses (MCM), l'economia i la ciència en la dimensió sociopolítica. Els MCM, víctimes de la necessitat de diners, saturen la ciutadania de notícies seleccionades amb una orientació difícilment neutra. La funció formadora que van tenir partits, sindicats, escola, família, etc., ha quedat assumida pels MCM, que configuren un tipus de persona saturada i acrítica.

Vivim el domini global de l'economia, i també, i molt vinculat a aquest, perquè es reforcen mútuament, vivim el domini de la ciència i la tecnologia, i de la seva lògica. És un domini molt més interioritzat que el de l'economia perquè forma part del nostre substrat cultural i ideològic. Al costat de la lògica econòmica ens domina cada vegada més, d'una manera més silenciosa i discreta, la tecnologia.

La nostra societat sembla "adolescent": fragmentada, contradictòria, a la recerca de resultats immediats, sense visió a mitjà i llarg termini...

1. PARTITS POLÍTICS I SINDICATS

Cal revitalitzar la participació en *partits polítics i sindicats*, des del coneixement de les seves limitacions i incongruències, però des de la convicció que és imprescindible la seva transformació des de dintre. Els partits i sindicats han estat tradicionalment els instruments per vehicular les demandes de la societat cap al poder, i la formació política d'afiliats i simpatitzants. Avui, la baixíssima afiliació fa que no tinguin una base social significativa, i el domini dels MCM fa que siguin aquests els que assumeixin la formació política (o desinformació, o manipulació).

La professionalització de la política, les remuneracions i els privilegis dels alts càrrecs polítics, fan que aquests no tinguin cap estímul per abandonar la política, sinó més aviat per perpetuar-s'hi. La dificultat de molts d'ells per reincorporar-se a la seva professió reforça aquesta situació. Situació que, d'altra banda, repercuteix en el desprestigi i la desconfiança d'uns votants que senten ràbia i impotència davant uns polítics que perceben com a corruptes i aprofitats, però dels quals saben que no poden prescindir, perquè són l'únic mecanisme, el menys dolent, de què disposen per organitzar la vida social.

Una proposta per revitalitzar la participació en els partits és la realització d'"eleccions primàries", però es va oblidar tan ràpidament com es va proposar, quan les cúpules dels partits es van adonar que significava una pèrdua de control sobre la base. Desprofessionalitzar la política o reduir els beneficis que s'obtenen de l'activitat política, de manera que fos més beneficiós treballar en la pròpia professió que en la política, seria una altra alternativa.

Calen persones que des de la fe cristiana i uns valors diferents vulguin entrar en els partits polítics i sindicats i transformar-los des de dins i a la política fer que recuperi el seu prestigi, des de la gratuïtat i la prioritat del bé comú sobre el propi. És una tasca difícil, ja que un

cop dins dels partits i sindicats les temptacions i dificultats seran moltes. Una comunitat o un grup que doni suport i ajudi a discernir són imprescindibles per aquestes persones.

2. PARTICIPACIÓ ELECTORAL

Cal replantejar-se l'abstenció electoral. Votar és un dret, no una obligació, i hi ha persones que renuncien a l'exercici d'aquest dret per manifestar actituds de desacord, ja sigui respecte al sistema polític o als partits. També existeix la possibilitat d'expressar el nostre desacord mitjançant el vot en blanc, fet amb el qual no renunciem a exercir aquest dret.

En canvi, l'abstenció és preocupant quan és conseqüència de la indiferència i la superficialitat. Hem d'entendre que les decisions que es prenen des de les institucions polítiques, ens afecten directament a tots i a totes. La nostra passivitat davant les decisions polítiques és la que permet decisions i gestos que després critiquem i posem com a excusa per no participar públicament.

No solament és important votar, sinó també llegir-se els programes electorals, parlar amb els candidats/tes, fer-los arribar les nostres demandes i, sobretot, exigir el compliment dels programes. No n'hi ha prou amb no votar-los en les properes eleccions: se'ls ha de fer arribar els motius del nostre descontentament.

Aquests polítics que ens desagraden i dels quals desconfiem s'aprofiten de la nostra indiferència i passivitat. Si reclaméssim i els exigíssim es veurien obligats a respondre a les prioritats dels votants, atès que són els nostres representants i depenen del nostre vot.

3. ASSOCIACIONS

També és important la revitalització del teixit associatiu participant en associacions, promovent-les, finançant-les. Les associacions també són un instrument clàssic de participació política que ha perdut molta força respecte a èpoques passades. En l'època franquista van ser instruments importants de mobilització política i de lluita. Després es van anar apagant en benefici dels partits i d'una certa pau social (o potser passivitat) que semblava necessària per poder assentar la naixent democràcia. No es va saber, o no es va voler, aprofitar la seva força i implantació i les associacions van perdre el seu protagonisme i la seva força social. Caldria revitalitzar les associacions, de tot tipus, de tal manera que recuperessin el seu protagonisme i la seva implantació social, com una manera de superar el ferotge individualisme i el mercantilisme en les relacions socials.

Podem començar informant-nos i coneixent les associacions que treballen al nostre poble, barri, a la nostra ciutat i, per què no, animar-nos a col·laborar en alguna d'elles si els objectius i finalitats de les quals ens interessin. Potser ja formem part d'alguna associació (mares i pares d'alumnes, d'estudiants, esportives, etc.) però no hi participem d'una manera activa. Fer-ho podria ser una bona manera de començar.

4. LES ONG I EL VOLUNTARIAT

Les ONG s'estan configurant com a nous actors sociopolítics. Fins fa poc eren els estats els que més pes tenien en l'espai internacional. Avui són les institucions financeres internacionals (FMI, BM, OMC, etc.) i les empreses multinacionals. Només les grans ONG semblen capaces de contrarestar aquesta influència i d'incloure temes de drets humans, justícia, etc., en l'agenda internacional.

Però cal destriar el blat de la palla. Després del "boom" de les ONG, convindria una segona etapa de maduresa, de lucidesa, de clarividència, que permetés a les ONG alliberar-se de superficialitats, de manipulacions mercantilistes i polítiques, que clarifiqués qui és qui en aquest sector, que les alliberés de dependències.

La superficialitat domina en els plantejaments d'algunes ONG, que no són capaces de veure els mecanismes econòmics, polítics i socials que provoquen les realitats amb les quals s'enfronten. Aquesta miopia es tradueix en superficialitat a l'hora de definir actuacions i solucions, de vegades eurocèntriques, de vegades ineficaces.

També comporta una visió equivocada del voluntariat i de la solidaritat. És allò que faig unes hores a la setmana, durant una època de la meua vida, perquè tinc temps, perquè necessito currículum, per lligar, etc. Però no canvia la meua vida en res, ni la meua manera de veure el món, de relacionar-me.

El contacte amb altres realitats no em provoca preguntes, ni em fa créixer, ni canvia res⁵. Les ONG poden ser actors decisius en l'espai sociopolític, o poden contribuir a aquesta falsa "solidaritat" que adorm consciències i evita tot compromís transformador. Depèn de com es plantegi la participació i el compromís dins d'elles.

De totes maneres, el balanç és necessàriament positiu. El seu paper internacional cada vegada és més decisiu: són actors internacionals importants amb capacitat per influir en l'agenda política internacional i crear opinió política alternativa.

5. GLOBALITZAR LA RESISTÈNCIA

Seattle i Praga han significat el començament d'una nova manera de fer arribar als poderosos del món el descontent i la ràbia davant de tant dolor i injustícia. Aquesta nova manera de fer planteja la creació *de noves xarxes alternatives i nous vincles de complicitat* entre els qui volem fugir del domini de l'economia, el descens de la política i la passivitat. Noves relacions més dinàmiques i àgils, disposades a la col·laboració i la difusió de tantes propostes que formen part d'un mateix macroprojecte de justícia i respecte, que pot concretar-se de maneres molt diferents en l'àmbit legal.

Així, cal participar en les plataformes, els moviments internacionals, les campanyes que ens sigui possible, per enfortir i augmentar aquestes xarxes alternatives, i globalitzar també les resistències. No ens hem d'oblidar dels pobles del Sud, que no sempre són tinguts en compte, encara que moltes propostes i causes per les quals es treballa els afecti directament.

6. EDUCACIÓ

Tot acte educador és potencialment transformador, però perquè passi això cal crear a les escoles camins i condicions de participació, proximitat i llibertat. Hi ha apostes educatives que mereixen tenir espai en el mapa escolar, per la capacitat d'obertura i fins de risc, pel seguiment personalitzat dels alumnes, pel compromís contra la injustícia i la lluita a favor de la solidaritat.

Malauradament, hi altres experiències que potencien la submissió i passivitat de l'alumnat, amb esquemes jeràrquics, autoritaris, amb decisions que no es consulten ni es contesten... La por, l'eficacisme enfront de la participació, o el costum fan que en alguns centres educatius (escoles, espais, casals, ludoteques, etc.) es formen persones passives i acrítiques.

Un centre participatiu dona més "feina": s'acaba abans amb una imposició "perquè sí", o "perquè ho dic jo", però és molt més pobre. En aquests casos falten mecanismes de participació dels alumnes, en alguna cosa que els repercuteix tan directament com és la seva pròpia formació. Aquesta falta de mecanismes també es pot patir per part dels pares i de les mares, del claustre docent, o els monitors/res. Els consells escolars, les associacions de pares i mares d'alumnes, el claustre, les reunions de monitors, etc., són espais existents que podrien servir per aprofundir la participació i el diàleg de tots els implicats en l'educació, i s'haurien de potenciar des de l'escola.

S'han d'inventar mitjans i condicions per a una creativitat més gran, per a una veritable participació dels nens i de les nenes, encara que siguin moltes les dificultats que s'afegeixin a l'apassionant i ja difícil tasca d'educar. Tot educador sap el llarg camí recorregut i el que encara queda per fer...

L'escola ha d'incorporar en les seves programacions l'educació per a la salut, la pau, la diversitat, la solidaritat, la prevenció de drogodependències, l'educació vial, etc. I, a més, ha de transmetre uns determinats continguts educatius, i instruments i procediments per a l'estudi. De vegades, aquest equilibri entre coneixements i actituds no resulta fàcil de viure, però és funció de l'escola obrir portes i trencar els murs separadors. Hi ha famílies compromeses en el futur dels seus fills, però d'altres han descarregat en l'escola i en els mitjans de comunicació, l'educació dels seus fills i filles, de vegades perquè el mercat laboral no deixa cap altra opció, de vegades pel

simple afany de tenir més, o per comoditat. Les famílies han de recuperar la responsabilitat d'educar en els valors essencials per a la vida: respecte, solidaritat, pau, etc.

Podríem preguntar-nos, en fòrums de pares i educadors: en quins valors s'educa?, eduquen en valors alternatius o en el consum d'activitats?, què té prioritat en l'educació, la creativitat o el consum per passar l'estona?

La importància de les entitats que es dediquen a l'educació del lleure és molt significativa. En una societat on el temps lliure es dedica a veure la televisió i a consumir, educar per ocupar aquest temps d'una manera més fecunda i comunitària és un gran repte, com veurem ara mateix.

7. L'OCI I EL LLEURE

El lleure també està impregnat pels valors de l'economia: l'activitat lúdica principal de moltes persones i famílies és comprar. Per comprovar-ho n'hi ha prou amb visitar una gran superfície un dissabte a la tarda. Consumir ja no és una necessitat, sinó un *tipus de lleure* amb unes característiques molt concretes.

Individualista, perquè el fan persones soles o, a tot estirar, famílies, on no s'estableix cap vincle social que superi les fronteres de la unitat familiar. Passiu, perquè no requereix cap esforç o activitat per part nostra. Estèril, perquè no desenvolupa cap capacitat personal o comunitària ni crea res. Immediat, perquè la satisfacció és automàtica. Unes altres alternatives a l'oci, que tenen aquestes mateixes característiques són els parcs temàtics: *individualistes, passius, estèrils i immediats*. Encara que també tenen "avantatges" afegits (a més de ser grans negocis): els parcs temàtics són maneres de viure "virtualment". En un futur no molt llunyà ens haurèm d'enfrontar a una generació que haurà viscut i viurà més "virtualment" que realment (si és que "viure virtualment" és viure). Haurà vist, escoltat i experimentat les coses més llunyanes i emocionants, però d'una manera "virtual", és a dir, irreal, programada i manipulada. No tindran referències de la realitat, ni tan sols de la més propera. Quan es viu en "mons virtuals" només es veu el que et deixen veure, i es perd la visió de la realitat, els problemes, les incoherències, les desigualtats..., i no es té visió de la realitat, difícilment es té una visió *crítica* de la realitat.

Cal resistir-se a aquestes formes de lleure tan poc humanes i rescatar un altre tipus d'actituds davant el temps lliure: creatives, comunitàries, senzilles, actives, fecundes, tant des de la família, com des de les escoles, els centres de lleure, etc.

8. LA NO-VIOLÈNCIA I LA CULTURA DE LA PAU

L'opció per la no-violència i la construcció d'una cultura de la pau té una dimensió social i política, i també una important dimensió personal. Existeixen moltes institucions, associacions i ONG que treballen des de plantejaments pacifistes, el no-militarisme, la resolució no violenta dels conflictes, i que fan reflexions, accions, campanyes, etc.

Vivim en un món on la violència és el principal mecanisme de resolució de qualsevol conflicte. Això no és cap novetat. El que és nou és la capacitat de destrucció de la violència dels nostres dies, pel sistema tecnològic i científic, que ha multiplicat la capacitat de ferir i matar.

Cal controlar i limitar aquesta desorbitada capacitat de fer mal. Amnistia Internacional, Greenpeace, Intermón i Metges sense Fronteres promouen diverses campanyes amb relació al desarmament. Cal potenciar mecanismes i institucions que treballin per la resolució pacífica dels conflictes socials i polítics. I aquí no ens referim solament a les Nacions Unides, sinó també a altres qüestions molt més assequibles per nosaltres, com la solució pacífica a conflictes que es poden produir amb els nostres veïns i veïnes, companys i companyes de feina, familiars.

Treballar per una cultura de la pau suposa també un important *compromís personal*. Com resollem els nostres conflictes? Pot ser un exercici interessant observar i analitzar els nostres hàbits, i els de les persones que ens rodegen, per analitzar quins són els mecanismes que fem servir per resoldre conflictes. No oblidem que la violència té moltes formes, i pot ser física, però també verbal, emocional (xantatges, manipulacions), econòmica (explotació laboral, extorsió, frau), etc.

Assenyalem algunes de les campanyes que s'estan portant a terme amb relació al desarmament, així com l'objecció fiscal a les despeses militars.

– *Secrets que maten*: el comerç d'armament funciona a l'empara del secretisme, indispensable per fer operacions que serien mal vistes per l'opinió pública o que, fins i tot, poden estar prohibides per la legislació del país exportador.

A Espanya, les exportacions d'armes han d'estar aprovades per una Junta Interministerial on estan representats diversos ministeris, i les actes de la qual són secretes. Ni tan sols els parlamentaris hi tenen accés directe; per tan, és un assumpte que està al marge de qualsevol control polític i, per descomptat, popular.

L'objectiu d'aquesta campanya és aconseguir una transparència més gran sobre el comerç d'armaments.

– *Eliminem les mines*: avui en dia hi ha més de 110 milions de mines disposades a explotar en més de 64 països. Aquestes hipotequen el futur d'aquests països pel fet d'estar col·locades, sobretot, en llocs de proveïment, en centres de conreu i producció, en vies de comunicació. Sempre són els més dèbils, especialment els nens i les nenes, els qui en pateixen les conseqüències.

Per això, des del desembre de 1994 es treballa en aquesta campanya per a la total i absoluta eradicació de les Mines antipersona, campanya que va aconseguir el Premi Nobel de la Pau, el 1997.

– *Adéu a les armes*: La campanya per al control d'armes lleugeres, té com a objectiu aconseguir un control més gran sobre el comerç i l'ús d'aquestes armes, per evitar-ne el tràfic il·legal, augmentar la transparència de les transaccions i reduir-ne la demanda.

En el món hi ha uns 500 milions d'armes lleugeres, en mans de guerrillers, màfies, paramilitars, delinqüents, etc., a més dels milions d'armes dels cossos policials i de seguretat. Les produeixen uns 70 estats que guarden un gran secretisme sobre la seva producció i venda. La proliferació d'armes a mans de diferents grups augmenta la possibilitat que s'usin en cas de conflicte i enfrontament.

– *Objecció fiscal*: L'objecció fiscal a les despeses militars és un moviment de desobediència civil que suposa negar-se a col·laborar econòmicament en les despeses militars de l'Estat espanyol, i a complir les lleis que ens obliguen a contribuir, mitjançant els impostos, en les esmentades despeses⁶.

9. MITJANS DE COMUNICACIÓ

Els mitjans de comunicació de masses (MCM) es constitueixen com un dels grans poders del nostre temps. És imprescindible aprendre a resistir la seva influència pel fet que és raonable sospitar de la neutralitat de gairebé tots ells. Però som “analfabets” del llenguatge mediàtic que domina les nostres vides, les notícies (que creen opinió), la publicitat, l'entreteniment (que crea valors), etc. Necessitem “escoles” per aprendre aquest llenguatge, i “mapes” per orientar-nos en l'obscuritat dels *mass-media*, formació que ens permeti entendre què estem llegint i veient. Les intencions dels mitjans difícilment són neutres.

Mentre no sapiguem com aconseguir aquesta formació, o no puguem, només podem plantejar-nos l'abstinència, per desintoxicar-nos, i consultar mitjans de comunicació i formació alternatius, per conèixer aquests criteris i punts de vista.

L'abstinència suposa primer aprendre a apagar i engegar el televisor i la resta de pantalles que hi pugui haver a casa (vídeos, videojocs, videoconsoles, Internet, etc.). No cal que sempre estigui engegada la televisió com a soroll de fons, potser es pot substituir per música, ràdio o per res. Potser valgui la pena negociar en família moments on no hi hagi cap pantalla encesa, i proposar altres maneres de compartir el temps d'oci⁷.

Fer servir els mitjans d'informació alternatius ens pot ajudar, encara que sigui d'una manera autodidacta, a aprendre aquest llenguatge mediàtic. A la programació de televisió podem trobar programes informatius i documentals on es plantegen qüestions socials, polítiques i econòmiques d'interès. Moltes de les publicacions d'ONG, associacions i altres entitats d'orientació social ens poden ajudar també a conèixer altres realitats i enfocaments.

4. MILITÀNCIA ECLESIAL

Vivim una forta contradicció entre l'Església que tenim i l'Església que l'Evangelí ens fa desitjar. No sempre entenem declaracions, gestos, paraules... De vegades sembla que queda molt lluny aquell Concili on l'Església es va definir com a “senyal (sagrament) de comunió”, comunió que va voler ser criteri de credibilitat. Hi ha contradicció entre els qui intenten caminar cap a aquest programa i els qui (sense negar-lo expressament) prefereixen prescindir-ne, esperant que mori per inanició.

El model eclesial i moltes explicacions “teològiques” no són vàlides perquè no responen a les inquietuds, als valors, als desigs i a les capacitats de la gent. Actualment, l'autoritat s'entén d'una manera diferent, els cristians i cristianes tenim molta més informació i desig de participació.

Hi ha també a l'Església actituds de falta de diàleg, d'entossudiment i prejudicis que no afavoreixen la trobada. La prepotència també es pot trobar en molts membres de l'Església.

El conflicte fa por: és vist com una cosa negativa i destructiva i s'evita a qualsevol preu. Això és senyal d'inseguretat i de falta de maduresa. El conflicte és inevitable en tota relació humana, i si està ben gestionat té com a conseqüència el creixement personal i l'aprofundiment de l'amor. El que pot ser negatiu no és el conflicte, sinó la nostra reacció davant d'ell. Si en tota relació humana hi ha conflicte ¿no n'hi ha d'haver en l'Església, que és una comunitat de vida?

L'Església, històricament, ha tingut molt de poder i això ha provocat, i provoca, molts problemes i complicacions, moltes temptacions que ens allunyen de l'Evangelí. Alguns enyoren aquella “poderosa cristiandat” tan aliena a les Benaurances.

Aquest és el nostre panorama eclesial, en el qual hem de viure i compartir la fe. També requereix una *militància*, un treball petit i constant, però transformador.

1. NOVA ESPIRITUALITAT

Necessitem una *espiritualitat globalitzada*, un punt de vista més catòlic i universal que mai. Abans mai no havíem pogut constatar amb tanta claredat que els problemes són mundials i que tots i totes formem part dels mecanismes que generen aquests problemes. La nostra Església és universal per definició: és global des de fa dos mil anys. I la nostra perspectiva ha de ser aquesta.

Una perspectiva global, com hem assenyalat al començament, suposa veure el món des de les majories que pateixen, des dels 5.000 milions de persones per als quals la vida és una aspiració i una lluita, ni tan sols un dret o una possibilitat.

Davant de la presumpta impotència que ens domina, la idea que no es pot fer res perquè tot és molt complicat, perquè els poderosos són molt poderosos i nosaltres molt petits, s'ha d'apostar per l'esperança. Sí que hi ha utopies, no s'han acabat. Nosaltres creiem en un impossible: que Jesús va ressuscitar. Si creiem en això també podem creure que el món, i l'Església, poden ressuscitar, que ja ho van fent, a poc a poc, com podem veure en tants signes d'esperança. Sí que es poden fer coses, i val la pena fer-les.

I es pot suportar el sentiment de mala consciència i incoherència que tantes vegades sentim, totes les nostres contradiccions i les contradiccions del món, perquè estem treballant perquè es redueixin cada vegada més aquestes incoherències, i tenim la profunda convicció que Déu està amb nosaltres en aquesta feina.

Aquesta feina petita però fidel i coherent és el que entenem per *militància*. Jesús, a qui seguim, es mereix una Església millor. Parlem d'una espiritualitat de *resistència* perquè es tracta d'això, de resistir, amb constància i esperança, des del que és petit, que es fa gran quan som molts i moltes els qui apostem per això.

2. ECUMENISME “INTRAECLESIAL”

Davant la dualitat de l'Església és imprescindible treballar per no trencar els vincles intraeclesials. Es podria parlar d'un ecumenisme "intraeclesial". Dins de l'Església hi ha una pluralitat de carismes, d'estats, de persones, d'opinions que configuren un gran nombre de grups, associacions, punts de vista, etc. Hi ha una gran pluralitat que és una gran riquesa.

No sempre la pluralitat és vista com una cosa positiva: espanta les persones insegures que temen el contrast d'opinions. Quan algú està segur, més o menys, de les seves opinions i opcions, no li fa por la diferència, posar en comú, compartir i aprendre.

Davant d'aquesta dualitat de l'Església cal buscar el que ens uneix, que és Jesús de Natzaret, el qual confessem com a encarnació de Déu, com a Ressuscitat i, precisament, com a inabastable per una sola explicació o actitud.

3. POSAR FI AL "XANTATGE TEOLÒGIC I ESPIRITUAL"

Quantes vegades es han fet callar dient-nos que això és una "qüestió teològica" que no es pot discutir! O qüestionant, subtilment, que no érem bons cristians o bones cristianes perquè dubtàvem d'alguna cosa!

Davant d'això, no podíem fer res i baixant el cap, callàvem, perquè els nostres exiguts coneixements teològics, i la nostra inseguretat espiritual, no ens permetia posar en dubte el que ens deien. És el que aquí denominem xantatge teològic i espiritual.

També ho és utilitzar arguments teològics per tapar qüestions que, en realitat, tenen un origen històric, sociològic o polític. La qüestió de l'ordenació de la dona n'és un exemple evident.

Poques persones creuen ja que siguin raons teològiques les que ho impedeixen, atès que el Jesús en qui creiem va apostar per la dignificació, el respecte i la igualtat de la dona.

Exemples similars són la designació dels bisbes i l'estructura de l'Església (centralista, monàrquica i autoritària), així com tantes qüestions morals...

Necessitem molta formació i sòlides i valentes comunitats de vida que ens donin seguretat per no cedir a aquests "xantatges". I necessitem teòlegs i teòlogues valentes (i si és possible laics), que aportin plantejaments alternatius i ben argumentats.

Necessitem el valor d'una Teresa d'Àvila per no cedir a aquests xantatges que ella també va suportar. No cal dir que això significarà assumir el conflicte i, fins i tot, el rebuig.

Aquí caldran comunitats fortes i valentes disposades a acollir i a donar suport a aquests teòlegs i teòlogues.

4. REVISAR EL LLENGUATGE

Canvis en el llenguatge podrien ajudar a canviar realitats. Determinades paraules perpetuen esquemes de desigualtat.

Per què es diu d'uns cristians en concret que estan "consagrats"? No ho estem tots i totes pel baptisme?

Per què es diu d'altres cristians que viuen amb més "radicalitat" les indicacions de Jesús? Si ser radical vol dir estar ben arrelat, qui pot dir quins cristians són més radicals, estan més arrelats? Qui pot veure i jutjar això?

La laïcitat, per posar un altre exemple, no és un carisma d'un grup de gent de l'Església, sinó que és una característica de *tota* l'Església. De fet, és central en una fe que, com la nostra, és una fe encarnada. Tota l'Església ha de ser "laica" en el sentit d'"encarnada en el món". No es pot parlar dels laics i les laiques com a cristians de segona perquè, de fet, són els únics que viuen realment l'especificitat del cristianisme: l'encarnació en el món. (Podem assenyalar que hi ha molts sacerdots, religiosos i religioses, i alguns bisbes que són més "laics" que alguns laics, i alguns d'aquests que són profundament "clericals". El nom no fa la cosa, sinó la vida).

Evitem paraules que valorin i jutgin abans d'analitzar... De vegades, el problema del llenguatge és que no s'entén i no comunica. Això passa especialment en la litúrgia. Si el llenguatge és el mitjà per comunicar, per què es converteix en un fi i es tem que si no es pronuncia tal o qual paraula aquella celebració o signe no seran vàlids? No és màgia, això?

5. FORMACIÓ TEOLÒGICA

Afavorir l'accés dels laics i laiques a la formació teològica: si només el clergat pot accedir als estudis teològics, la teologia sempre serà "clerocèntrica". Cal revisar els plans d'estudi, els horaris, les possibilitats d'accés. Per què en molts instituts teològics només es poden estudiar especialitats pastorals i no dogmàtiques? Serà perquè és l'únic lloc on ofereixen horaris de tarda i podem estudiar-hi els laics i laiques que també ens hem de guanyar la vida? Per què en molts seminaris associats a facultats no s'admeten les dones com a estudiants?

Caldria avançar cap a la normalització dels estudis teològics, integrats en facultats civils. Això suposa una pèrdua de poder, de control sobre la formació que s'ofereix, cosa que agrada als qui temen la crítica i la discrepància, però suposaria una sana normalització del saber teològic, i un pluralisme i una riquesa que compensarien qualsevol risc.

Mentre això no passi, s'han de multiplicar els espais i les possibilitats de formació, i facilitar a tots els cristians i a totes les cristianes els instruments necessaris per viure la seva fe en maduresa.

La teologia no és solament una disciplina universitària, és, sobretot, l'explicació de la fe que fa la comunitat creient. Sense pors i sense complexos, tots i totes estem cridats a fer teologia. El lloc últim de la teologia hauria de ser la *comunitat*, no la universitat.

6. "NOVES" FORMES DE PROTESTA I RESISTÈNCIA

Persones molt actives en la vida social i política, que participen en manifestacions, reunions, recollida de signatures, assentades, etc., es tornen totalment passives pel que fa a l'àmbit eclesial. Aquesta és una altra de les conseqüències d'aquells "xantatges" dels quals parlàvem abans: la renúncia a expressar-nos.

Pius XII va dir que una societat sense opinió pública era una societat malalta, i que això val també per a l'Església. És antievangèlic fer una vaga eclesial, per exemple? O una manifestació? O una recollida de signatures? Són formes clàssiques de protesta i d'expressió en la societat, però que resulten "noves" en l'àmbit eclesial. Per què no fem servir aquests mètodes, que ja utilitzem en la societat civil, en l'Església?

Segurament ja hem participat en accions així amb relació a temes socials, polítics i econòmics, per què no en l'Església?

Assenyalarem alguns exemples d'aquestes *noves formes de protesta*, amb el risc d'oblidar propostes interessants, amb la intenció de mostrar que és possible fer-ho, i són molts i moltes els qui ho estan fent (afortunadament).

– *Som Església*: Neix a Àustria com una recollida de signatures que planteja la necessitat de revisar alguns aspectes de l'Església, i ràpidament s'estén per constituir-se finalment en un moviment de reflexió i opinió d'abast mundial. Proposa la construcció d'una Església fraterna, pobra i que estigui al costat dels pobres segons l'exemple de Jesús, i on totes les persones (homes, dones, laicat, clergat, etc.) tinguin igual dignitat i dret d'expressió i de decisió. Cal fer notar, tanmateix, que hauria de cuidar més la formació dels seus membres i el rigor en l'argumentació.

– *Col·lectiu de Dones en l'Església*: Està format per persones que, des de diferents opcions de vida i professions, se senten inquietes i sensibilitzades per la situació de la dona en l'Església i en la societat, on es constata una falta de coherència entre la realitat i l'Evangeli. És un grup de reflexió i d'acció que treballa per aconseguir un canvi en l'actitud negativa que té l'Església envers les dones, així com per poder participar-hi d'una manera adulta i responsable.

– En molts llocs s'ha reclamat *una participació més gran de l'Església local en l'elecció dels bisbes*, de manera que es pugui arribar a eleccions més idònies. Ja s'han produït algunes iniciatives concretes, com pot ser l'enquesta que la revista *Foc Nou* va promoure entre els seus lectors, per recollir l'opinió dels cristians i les cristianes de Catalunya davant dels canvis que es preveïen a diverses seus episcopals catalanes. Es va consultar sobre el perfil desitjat per al candidat a bisbe, les prioritats que havien d'atendre, i la proposta de noms de persones que poguessin ser bons candidats.

– Ja hi ha a molts llocs *publicacions* amb vocació eclesial “no oficial”, en els quals es pot trobar informació valenta ja alternativa, informació que no solament informa o forma, sinó que ens anima i ens dóna esperança. Podríem citar, com a exemple, *Alandar, Iglesia Viva, Selecciones de Teología, El Ciervo, El Pregó, Foc Nou*, etc.

EPÍLEG

Qualsevol de les propostes concretes que presentem és potencialment transformadora de la realitat, però cap d'elles no és exempta de crítiques ni de limitacions. No pretenem afirmar, des d'un purisme impossible, que són perfectes. Però això no significa que no siguin útils, perquè malgrat això ens permeten avançar en aquesta proposta d'una solidaritat dissident. L'Església primitiva deia d'ella mateixa: “si diem que no tenim pecat, mentim”⁸. El problema no rau tant en això, com en si es lluita o no per coses que són més evangèliques i més conformes amb el Regne de Déu que les realitats actuals.

Aquests problemes, aquestes limitacions o incoherències, poden ser vistes com a barreres insuperables, o com a reptes i pistes que assenyalen les possibilitats de millorar i aprofundir. La realitat és complexa, i rarament perfecta, cosa que no ens desanima, sinó que ens obliga a aprendre, a reflexionar, a enriquir-nos mútuament treballant junts des de la pluralitat.

Les paraules no són res fins que no es fan vida. Aquestes paraules són propostes de vida, d'una vida plena i humana a la qual humilment i esperançadament aspirem. Són una invitació a caminar, a experimentar, i a reflexionar. Són una invitació a *viure*, perquè la vida és, al cap i a la fi, el que compta: la vida que vivim, la que compartim, la que multipliquem.

I com la vida, aquestes propostes no s'esgoten aquí, ni pretenem haver-ho dit tot: és molt més el que ens queda per conèixer, per aprendre i per inventar.

Un avís final: *la crítica, la militància, la transformació, no tenen sentit sinó es viuen des de l'amor, la tendresa i el bon humor*. No podem militar de qualsevol manera, sinó que ho hem de fer des d'un estil molt concret. No de qualsevol manera ni a qualsevol preu. El fi no justifica cap mitjà. Els mitjans han de ser coherents amb la finalitat, que és el Regne de Déu. Militar i resistir sí, però amb bon humor, tendresa, esperança i un amor fidel i profund.

Algunes direccions interessants...

Les podreu trobar a la pàgina d'enllaços del “Foro Ignacio Ellacuría”.

web.forodigital.es/usuarios/foro.i.ellacuria/enlaces.htm

¹ Quan escrivim, arriba un moment en què ens hem d'enfrontar al problema del gènere. Fer servir solament el masculí, irrita, amb raó, les dones, que no ens sentim representades per un llenguatge que es refereix només a mitja humanitat. Utilitzar l'opció d'“un/a” es fa molt pesat. I no sempre és possible trobar paraules neutres que incloguin tots i totes. És un problema de difícil solució on cal fer compatible el llenguatge inclusiu amb una certa fluïdesa del text.

² El Quadern de CiJ n. 103 (J. Mària, *La globalització*) ens pot ajudar a entendre millor aquests nous contextos globalitzats.

³ També podem trobar més informació sobre el comerç just en el Quadern extra de CiJ n. 105, en l'article de C. Llobet i E. Cantos sobre aquest tema. També a les següents direccions d'Internet: www.comerciojusto.com – www.e-comerciojusto.org.

⁴ Per aprofundir en aquest tema proposem la lectura del Quadern de CiJ n. 56, *Davant una democràcia de “baixa intensitat”*, de D. Oller.

⁵ Reflexions molt importants sobre el paper del voluntariat es poden trobar en els quaderns de CiJ n. 68 de P. Coduras, *Voluntaris*, i en el n.79 d'E. Falcón, *Dimensions polítiques del voluntariat*.

⁶ Podem ampliar la informació sobre l'objecció fiscal a les seus locals de Justícia i Pau. Per al tema de l'objecció fiscal remetem al Quadern núm. 69, *No hi ha res a fer?*

⁷ Continua essent perfectament vàlida la reflexió sobre la televisió, i l'ús que en puguem fer, del Quadern núm. 69, *No hi ha res a fer?*, a la qual ens remetem pels qui vulguin aprofundir en aquesta qüestió.

⁸ “Si afirmàvem que no tenim pecat, ens enganyaríem a nosaltres mateixos, i la veritat no estaria en nosaltres.” (1Jn, 1,8.)